

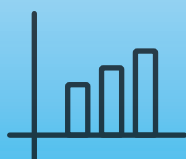

Vodič za primjenu evropskih standarda

Easy to read

u obrazovanju učenika s invaliditetom

ŽIVOT SA
DOWN SY

IMPRESSUM

Autori Vodiča za primjenu evropskih standarda Easy to read u obrazovanju učenika s invaliditetom

Prof. dr. Lejla Kafedžić

Kujović Sevdija, ing. agr.

Elma Nuković, BSc psiholog-pedagog

Autori prilagođenih nastavnih jedinica

Vernesa Salkičević

Selma Sulejmanović

Sabina Hamzić

Rezija Hasanić

Mersiha Imširović

Jasmina Sijerčić

Enesa Pavlović

Elmira Mekić

Amra Hrustić Šahinović

Amna Omeragić

Amil Mehić, asistent u nastavi

Supervizor u izradi nastavnih jedinica

Prof. dr. Lejla Kafedžić

Izdavač

Udruženje Život sa Down sindromom

Federacije Bosne i Hercegovine

Terezije 58, Sarajevo

www.downsy.ba

Za izdavača

Kujović Sevdija

Partneri na projektu

JU OŠ "Čengić Vila 1", Sarajevo

JU OŠ "Alija Nametak", Sarajevo

JU OŠ "Fatima Gunić", Sarajevo

JU OŠ "Grbavica 1", Sarajevo

JU OŠ "Zajko Delić", Sarajevo

JU Srednja škola za okoliš i drveni dizajn, Sarajevo

JU Srednja medicinska Jezero, Sarajevo

JU Četvrta gimnazija, Sarajevo

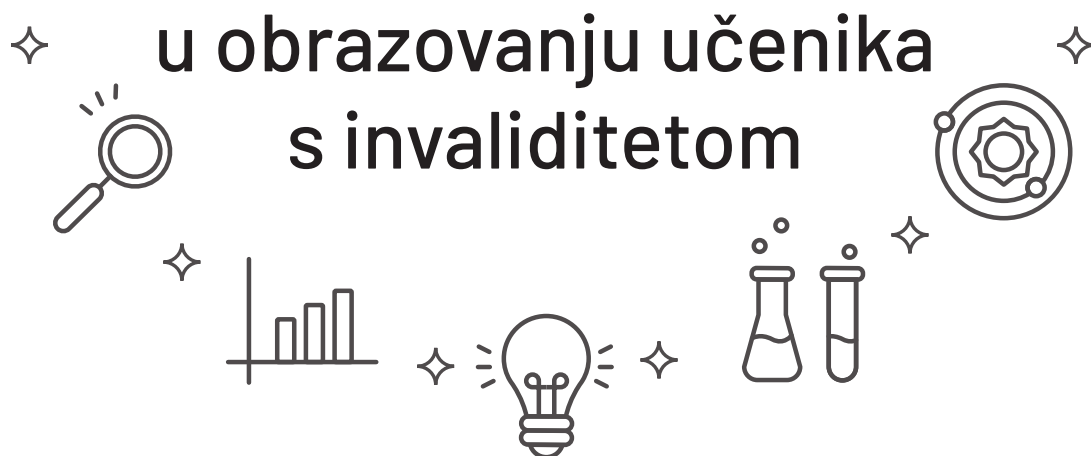

Kanton Sarajevo
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje

Projekat "Primjena evropskih standarda Easy to read u inkluzivnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo" finansiralo je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo.

Easy to read

Sarajevo, 2021. godina

Sadržaj

Uvod	5
1. Pravo na pristupačnu informaciju i razumnu prilagodbu	7
2. O Vodiču i i standardima Easy to read	9
3. Primjena Easy to read standarda	11
Standardi za pisane informacije	14
Standardi za videoinformacije	23
4. Lista pitanja za provjeru ispravnosti pisanog dokumenta po ETR standardima	26
5. Prilagođene nastavne jedinice	27
6. Preporučena literatura	30

Uvod

Sadržaj Vodiča za primjenu evropskih standarda Easy to read u obrazovanju učenika s invaliditetom nastao je kao rezultat projekta "Primjena evropskih standarda Easy to read u inkluzivnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo" koji je realiziralo Udruženje "Život sa Down sindrom Federacije Bosne i Hercegovine", a finansiralo Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Cilj projekta je bio unaprijediti kvalitet inkluzivnog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo kroz jačanje kompetencija nastavnika za primjenu standarda Easy to read i izradu vodiča za primjenu ovih standarda sa primjerima jednostavnog i lako razumljivog obrazovnog sadržaja.

Ciljna grupa projekta su bili nastavnici koji su direktno uključeni u projekat na način da su učestvovali u obuci za primjenu Easy to read standarda i na osnovu toga kreirali prilagođene nastavne jedinice. Zahvaljujemo se nastavnicima osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo na učešću u kreiranju ovog značajnog dokumenta.

Prema Easy to read standardima, pretfinalne verzije prilagođenog obrazovnog sadržaja moraju konsultovati potencijalni korisnici teksta. Stoga smo u saradnji sa članovima i članicama Kluba mladih "Neka, ja ću" provjerili stepen razumljivosti prilagođenih nastavnih jedinica, zbog čega im upućujemo posebnu zahvalnost. Vodič za primjenu evropskih standarda Easy to read u obrazovanju djece s invaliditetom predstavlja važan alat za osiguranje kvalitetnog odgoja i obrazovanja za svako dijete.

Sevdija Kujović,

Predsjednica Udruženja
Život sa Down sindromom
Federacije Bosne i Hercegovine

Pravo na pristupačnu informaciju i razumnu prilagodbu

1

Kvalitetan inkluzivni odgoj i obrazovanje omogućava poštivanje prava svakog djeteta na pravično obrazovanje. Država koja razvija inkluzivni odgoj i obrazovanje potiče stvaranje inkluzivnog društva u kojem su svi građani jednako vrijedni i imaju mogućnost da u njemu učestvuju bez obzira na njihove različitosti.

Svako dijete, pa samim tim i dijete s invaliditetom, ima pravo na kvalitetan inkluzivni odgoj i obrazovanje. Pravo na kvalitetan inkluzivni odgoj i obrazovanje svakom djetetu je zagarantovano mnogim međunarodnim dokumentima koje je država Bosna Hercegovina ratificirala. Jedan od njih je UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Ratificiranjem ove konvencije država Bosna i Hercegovina ima obavezu osigurati realizaciju njenih odredbi.

Vodič za primjenu evropskih standarda Easy to read u obrazovanju djece s invaliditetom se temelji na Članu 9. i Članu 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

U Članu 9. Konvencije opisano je pravo na pristupačnost. Između ostalog, u ovom članu je navedeno: "Kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo nezavisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života, potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere kako bi im osigurao pristup, na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama, izgrađenom okruženju, prevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sisteme, kao i ostaloj opremi, prostorima i uslugama namijenjenim javnosti, kako u urbanim tako i u ruralnim područjima."

Kao i svi drugi, osobe s invaliditetom, uključujući i osobe s intelektualnim teškoćama, imaju pravo na prave informacije. Osobe s intelektualnim teškoćama mogu učiniti mnogo u svakodnevnom životu ukoliko dobiju adekvatnu podršku.

Stoga je važno da imaju informacije koje su jasne i razumljive. Pristupačne informacije pomažu ljudima da saznaju ono što je važno za njih, što im pomaže u donošenju vlastitih izbora i odluka. Ukoliko osobe s intelektualnim teškoćama ne dobiju pristupačne informacije, bit će isključeni, neće moći biti dijelom događaja u okolini i morat će pričekati da drugi ljudi umjesto njih donose izbore i odluke. Kako bi se osiguralo da osobe s intelektualnim teškoćama budu dijelom zajednice, da prave vlastite izbore i odluke, potrebno im je osigurati pristupačne informacije koje su lake za čitanje i razumijevanje.

Prema Članu 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom države potpisnice moraju osigurati ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na obrazovanje kroz

inkluzivni obrazovni sistem na svim nivoima obrazovanja, uključujući predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, stručno obrazovanje i cjeloživotno učenje, vannastavne i društvene aktivnosti, za sve učenike, uključujući i osobe s invaliditetom, bez diskriminacije i pod jednakim uslovima s drugima.

Primjena ovog člana znači da obrazovne vlasti razvijaju funkcionalni sistem inkluzivnog odgoja i obrazovanja koji podrazumijeva potpuno i aktivno uključivanje djece s invaliditetom. Potpuno i aktivno uključivanje djece s invaliditetom u obrazovanje s ostalom djecom se postiže, između ostalog, i razumnom prilagodbom. Razumna prilagodba učenicima s invaliditetom osigurava pristup kvalitetnom inkluzivnom odgoju i obrazovanju i sticanje potrebnih znanja i vještina. Razumna prilagodba osigurava se odmah po utvrđivanju potrebe za prilagodbom, odnosno kada škola i porodica procijene da su konkretnom učeniku s invaliditetom potrebna određena prilagođavanja kako bi učestvovao i učio kao i njegovi vršnjaci u inkluzivnom odgojno-obrazovnom procesu.

Razumna prilagodba uključuje: asistivnu tehnologiju, prilagođene obrazovne materijale, augmentativne i alternativne načine komunikacije, aplikacije, softvere i dr. Materijale za podučavanje i učenje treba prilagoditi individualnim sposobnostima i potrebama učenika, čiji sadržaj treba biti **jednostavan za čitanje i razumijevanje, čime osiguravamo pristupačnost informacije.**

Vodič za primjenu evropskih standarda Easy to Read (EtoR) u obrazovanju učenika s invaliditetom je dokument kojim se osigurava bolje razumijevanje i primjena standarda za kreiranje sadržaja jednostavnog za čitanje i razumijevanje u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu.

Evropski standardi EtoR se sastoje iz **seta pravila** čija primjena omogućava da informacije budu lako čitljive i razumljive. Nastali su kao dio projekta "Putevi do cjeloživotnog učenja za osobe s intelektualnim teškoćama", koji se bavio pitanjima cjeloživotnog učenja osoba s intelektualnim teškoćama. Standardi su primarno napisani kako bi se olakšalo razumijevanje informacija osobama s intelektualnim teškoćama.

Međutim, standardi mogu biti korisni široj javnosti, ali se uže povezuju s određenim grupama ljudi. Prema uzrastu, EtoR standardi mogu biti korisni za djecu, mlade i odrasle. Konkretnije, dvije su osnovne grupe osoba kojima prilagodba materijala na ovaj način naročito koristi, a to su (Barbarić, 2011): a) osobe s invaliditetom kojima ova vrsta materijala može biti trajno potrebna (osobe s intelektualnim teškoćama, osobe s disleksijom i drugim teškoćama čitanja, osobe s ADHD-om, osobe sa spektrom autizma, osobe koje su gluhe itd.) i b) osobe s nedovoljno razvijenim čitalačkim vještinama kojima ova vrsta materijala može u određenom razdoblju biti korisna (osobe koje ne govore jezik lokalne zajednice, odrasle osobe koje su funkcionalno nepismene itd).

S obzirom na intenciju, glavni dijelovi Vodiča su: **Evropski standardi Easy to read i primjeri prilagođenih nastavnih jedinica**. Evropski standardi *Easy to read* uključuju **pravila** koja osiguravaju da se postigne razumijevanje sadržaja, **upute** o pisanju riječi i rečenica, **redoslijedu** navođenja informacija u tekstu, **dizajnu** dokumenta i teksta, potrebi **ilustriranja** sadržaja i slično. Potrebno je pročitati tekst i izdvojiti ključne dijelove/događaje/naslove iz teksta, sumirati sadržaj koji je najvažniji u vezi s tim, pojednostaviti i objasniti složene informacije koristeći primjere iz svakodnevnog života. Sadržaj podijeliti na manje dijelove (pasuse), uz obavezu izostavljanja onoga što je od malog ili nikakvog značaja za učenika (osobu). Pojednostavljivanje teksta može izgledati kao izostavljanje važnih informacija, ali se, u skladu sa potrebom učenika, sadržaj može dopuniti usmenim putem.

Ilustracije, kao dopuna teksta, su veoma važne jer ih svaka osoba može razumjeti bez obzira na to koji jezik govori i koliko dobro čita. One pokazuju određenu osobu, predmet, mjesto, neku jednostavnu radnju, emociju i slično. Međutim, korištenje

ilustracija se radi po određenim pravilima, u smislu da ne sadrže veliki broj detalja. Stoga je najbolje koristiti riječ (rečenice/pasus) i ilustracije zajedno, jer na taj način ilustracija podržava i objašnjava riječi, pri čemu ih nužno ne mijenja. Ilustracija, također, daje učeniku ideju o tome o čemu se u tekstu govori prije nego što počne čitati, te je time i opravdano pravilo da se ilustracija stavlja s lijeve strane teksta. Ilustracije čine tekst pristupačnijim i manje napornim. Vrlo važan segment ovog dijela su pitanja (ček lista) pomoću kojih se može provjeriti pristupačnost.

Drugi dio Vodiča su prilagođene nastavne jedinice. To je izuzetno važan dio Vodiča, jer predstavlja kolekciju nastavnih lekcija koje su prilagođene prema EtoR standardima. Okvir za odabir nastavnih jedinica su bili nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole. Prilagodbe lekcija su radili nastavnici i stručni saradnici osnovnih i srednjih škola nakon realizirane obuke i uz podršku stručnog tima Udruženja. Navedenim pristupom i svojim sadržajem Vodič predstavlja jedinstveno štivo u Bosni i Hercegovini.

Vodič je namijenjen zaposlenima u javnom sektoru i nevladinim organizacijama koji žele osigurati da su informacije koje kreiraju pristupačne svima, a naročito nastavnicima, članovima stručnih službi odgojno-obrazovnih ustanova, studentima nastavnčkih studija, roditeljima, glumcima i svim drugim zainteresiranim stranama.

Prije nego počnete izrađivati informacije, obratite pažnju na sljedeće:

1. Uvijek saznajte što više možete o osobama koje će koristiti informacije.

2. Izaberite najbolji oblik za svoje informacije.
Naprimjer, možda će za neke učenike biti bolje ukoliko im pošaljete digitalizovnu formu teksta putem e-maila, na USB stiku i slično.

3. Uvijek koristite pravi jezik za osobe za koje izrađujete informacije.
Uskladite informacije i rječnik s uzrastom osobe s intelektualnim teškoćama.
Odrasloj osobi se ne obraćajte kao djetetu.

4. Razmišljajte o tome da osobe koje će koristiti informacije možda ne znaju puno o temi.
Pazite da jasno objasnite temu i da također objasnite nepoznate i "teške" riječi vezane za tu temu.

5. Uvijek uključite osobe s intelektualnim teškoćama kada izrađujete informacije.

Naprimjer, one mogu sudjelovati u:

- ▶ donošenju odluka o temi o kojoj će se govoriti,
- ▶ diskusiji oko određivanja važnih informacija o temi,
- ▶ odlučivanju o tome gdje će informacije biti dostupne,
- ▶ provjeravanju razumljivosti pojednostavljenih informacija.

Riječi

6. Koristite riječi koje osoba već razumije.

7. Izbjegavajte koristiti "teške" riječi.

Ukoliko ih morate koristiti, onda ih jasno objasnite.

8. Koristite primjere da dodatno objasnite stvari.

Pokušajte koristiti primjere koje osobe poznaju iz njihovih svakodnevnih života.

9. Koristite istu riječ da opišete istu stvar u cijelom dokumentu.

10. Ne koristite "teške" ideje poput metafora.

Metafora je rečenica koja zapravo ne znači ono što kaže. Primjer metafore je "Bacati riječi uz vjetar".

11. Ne koristite riječi iz stranih jezika.

12. Izbjegavajte korištenje inicijala.

Koristite cijele riječi kad je moguće. Ako morate koristiti inicijale, objasnite ih. Naprimjer, ako napišete "MUP", objasnite da to znači "Ministarstvo unutrašnjih poslova".

13. U tekstu ne koristite postotke i velike brojeve.

Umjesto toga koristite riječi poput "malo" ili "mnogo" da objasnite što mislite. Postotci (23%) i veliki brojevi (1,758,625) su teško razumljivi.

Rečenice

14. Koristite kratke rečenice.

15. Obraćajte se osobi/osobama direktno.

Za obraćanje osobi/osobama koristite riječi poput "ti" ili "vi".

16. Koristite pozitivne rečenice umjesto negativnih kada je moguće.

Naprimjer, recite "Završite zadatke!"
radije nego

"Nemojte da nekome ostanu nedovršeni zadaci".

17. Gdje god je to moguće, koristite aktivni umjesto pasivni oblik u rečenici.

Naprimjer, recite "Učiteljica će ti/vam poslati zadaću",
a ne

"Zadaća će ti/vam biti poslana".

Kako urediti vaše informacije

18. Uvijek složite informacije redosljedom koji je lako razumljiv i lako ga je slijediti.

19. Stavite sve informacije o istoj temi zajedno.

20. U redu je ponoviti važne informacije.

U redu je objasniti "teške" riječi više puta.

Standardi za pisane informacije

Napomena:

Pisane informacije koje osobe s intelektualnim teškoćama mogu lako razumjeti često se zovu "lako razumljive" informacije. Kada pripremate pisane informacije, koristite 20 prethodno navedenih standarda i standarde koji slijede.

Izgled i veličina

1. Koristite veličinu papira koja je prihvatljiva, koja se može pratiti i fotokopirati.

Naprimjer: A4 ili A5.

2. Razmislite o dužini dokumenta.

Osobe možda neće moći čitati dugačak tekst ili dokument sa puno stranica.

U ovom slučaju, bilo bi bolje podijeliti dokument na nekoliko cjelina.

3. Nikad nemojte koristiti dizajn ili izgled zbog kojeg će dokument osobama biti težak za čitanje i razumijevanje.

Ukoliko je dizajn prenatravan ili ako ne odgovara tekstu na koji se dizajn odnosi, to može zbuniti osobu ili joj dodatno otežati razumijevanje informacije.

Važnije od dizajna je da dokument bude lako razumljiv osobama s intelektualnim teškoćama.

4. Nikad nemojte koristiti pozadinu teksta zbog koje je teško čitati tekst.

Nemojte koristiti sliku ili uzorak kao pozadinu.

Pazite ako koristite tamnu pozadinu. Kada to radite, pazite da je pozadina dovoljno tamna, a slova dovoljno jasna da se tekst može pročitati.

Slova

5. Uvijek koristite font koji je jasan i lako se čita.

Font je vrsta slova.

Naprimjer, **Arial** ili **Tahoma** su jasni fontovi i lako se čitaju.

To znači da:

► Ne koristite fontove koji u nazivu imaju serif.

Ove je fontove teže čitati jer oblik slova nije tako jasan.

Primjer:

serif font

Aa

font koji nije serif

Aa

- Font koji se zove **Century** nije lako razumljiv.
- Font koji se zove **Times New Roman** nije lako razumljiv.

► **Ne koristite slova koja su previše stisnuta.**

Primjer:

Ovo je font koji se zove Gill 14 condensed.

Ovo nije lako razumljivo jer je preblizu.

► **Ne koristiti slova koja su previše svijetla i ne izgledaju dobro kada se ispišu.**

Primjer:

Ovo je font koji se zove Eras 14 Light.

Ovo nije lako razumljivo jer je previše svijetlo.

► **Ne koristiti ukošena slova.**

Primjer:

Danas će padati kiša.

Ovo nije lako razumljivo.

► **Nikad nemojte koristiti poseban dizajn slova.**

Primjer:

Ovaj tekst ima rubove.

Ovo nije lako razumljivo.

6. Uvijek koristite slova odgovarajuće veličine.

Trebate koristiti slova koja su veličine najmanje Arial 14.

7. Ne pišite cijele riječi velikim štampanim slovima.

Mala štampana slova je lakše čitati.

8. Pokušajte koristiti samo jednu vrstu slova u svome tekstu.

9. Potcrtavanje može otežati čitanje teksta nekim osobama s intelektualnim teškoćama.

Provjerite kada možete koristiti potcrtavanje.

10. Kada je moguće, izbjegavajte pisanje u boji jer neki ljudi ne mogu razlikovati boje.

Ljudi će možda morati fotokopirati vaš dokument u crno-bijelom.

Tada boje neće biti jasne.

Neke boje se ne vide dobro na nekim pozadinama. Naprimjer, žuta slova na bijelom papiru nije lako vidjeti.

Riječi

11. Nemojte koristiti teško razumljive (složene) riječi.

Ako trebate koristiti složene riječi, pazite da ih uvijek jasno objasnite.

Kada je moguće, objasnite riječi u dijelu teksta u kojem ih koristite.

U pisanim dokumentima možete imati popis korisnih riječi na kraju dokumenta.

Npr., umjesto participacije koristiti učešće.

Umjesto godišnje koristiti svake godine.

12. Pazite kada koristite zamjenice.

Pazite da uvijek bude jasno

o kome ili o čemu zamjenica govori.

Ako nije jasno, koristite ime umjesto zamjenice.

13. Nikad nemojte koristiti napomene na dnu stranice.

14. Neka rečenični znakovi budu jednostavni.

15. Izbjegavajte sve posebne znakove kada je moguće, poput \, &, <, #.

16. Izbjegavajte sve skraćénice, poput "npr." ili "itd."

Rečenice

17. Uvijek započnite novu rečenicu u novom redu.

18. Nikad nemojte podijeliti 1 riječ u 2 reda.

To znači da nikad ne koristite crticu (-) da podijelite riječi u 2 reda.

19. Koristite kratke rečenice.

Možete to učiniti tako da napišete samo jednu misao u svakoj rečenici.

Koristite tačku prije nego započnete novu misao, umjesto da koristite zarez ili "i".

Kada je moguće, 1 rečenica treba stati u 1 red.

Ako morate pisati 1 rečenicu u 2 reda, podijelite rečenicu tamo gdje bi ljudi zastali da čitaju naglas.

Primjer:

Pišite:

Dok je Lejla pisala zadaću
začula je lavež pasa.

Nemojte pisati:

Dok je Lejla pisala zadaću
začula je lavež pasa.

Pisanje teksta

20. Koristite naslove koji su jasni i lako razumljivi.

Naslovi bi vam trebali reći o čemu tekst ispod govori.

21. Uvijek pazite da date ljudima sve informacije koje su im potrebne.

Pazite da bude jasno za koga su informacije i o čemu se radi.

22. Nemojte dati ljudima više informacija nego što je potrebno da bi razumjeli vašu poruku.

Dajte im samo važne informacije.

23. Pazite da važne informacije osoba može u dokumentu brzo naći.

Da to postignete, možete:

- staviti ove informacije na početak dokumenta,
- naglasiti važne informacije podebljanim slovima ili
- staviti važne informacije u okvir.

24. Nemojte koristiti previše podnaslova ili posebnih tačaka.

25. Grafovi i tablice mogu biti jako teško razumljivi.

Oni mogu ponekad objasniti stvari bolje nego slova.

Kada koristite grafove ili tabele, neka budu jednostavni i dobro ih objasnite.

Primjer:

Neke od aktivnosti nastavnika su:

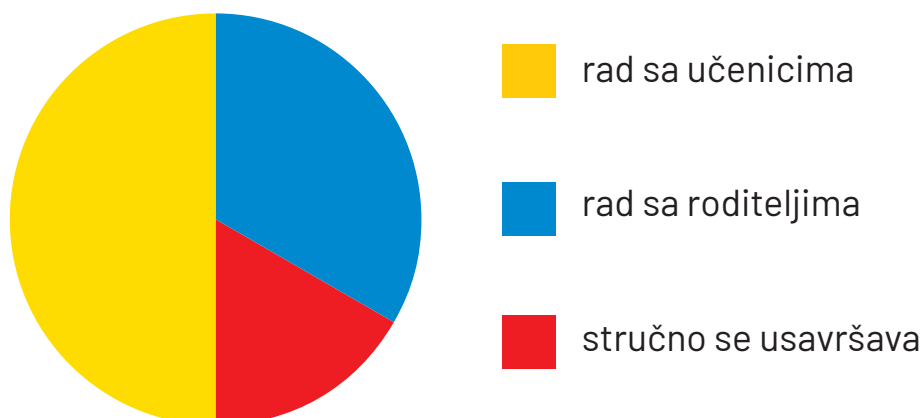
- rad sa učenicima;
- rad sa roditeljima;
- stručno se usavršava.

Nastavnik najviše vremena radi sa učenicima.

Manje vremena provodi u radu sa roditeljima.

Nastavnik najmanje provodi vremena u stručnom usavršavanju.

Nastavnik svoje radno vrijeme provodi ovako:

26. Pazite kad koristite brojeve.

Pišite brojeve kao brojke, ne kao riječi.

To znači da trebate pisati brojeve kao 1, 2, ne jedan, dva.

Nemojte koristiti rimske brojeve.

27. Izbjegavajte izostavljanje slova i korištenje apostrofa kao u riječima "k'o" ili "jel".

Pišite cijele riječi umjesto toga.

Kako bi vaš tekst trebao izgledati

28. Koristite posebne tačke za nabranjanje.

Popis riječi odvojenih zarezom nije lako razumljiv.

29. Nemojte pisati u kolonama.

30. Poravnajte svoj tekst prema lijevoj strani stranice.

Nikad nemojte koristiti mogućnost jednolikog raspoređivanja teksta.

Jednoliko raspoređeni tekst ima velike razmake između riječi i teže ga je čitati.

31. Nemojte stavljati previše teksta na jednu stranicu.

32. Ostavite razmak između odlomaka.

33. Nemojte uvući tekst.

To znači da prvi red svakog odlomka treba biti poravnat s ostatkom teksta.

34. Izbjegavajte uske margine.

Kada je moguće, neka sve margine budu dovoljno velike da stranica ne izgleda previše stisnuto.

35. Kada je moguće, označite stranice dokumenta brojem.

Pišite "stranica 2 od 4".

To će pomoći ljudima da znaju da imaju sve stranice.

Slike

---

36. Mnogim ljudima je teško čitati tekstove.

Da biste im pomogli da razumiju tekst, trebete staviti slike kraj njega da opišete o čemu govori.

Za bolje razumijevanje teksta možete koristiti:

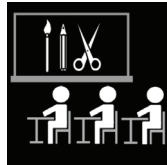
- fotografije,

- crteže,

- i simbole.

37. Da ilustrirate svoj tekst, možete koristiti fotografije, crteže ili simbole.

Kada je moguće, pokušajte koristiti isti stil slika u cijelom dokumentu.

38. Uvijek koristite slike koje su dobre i prave za osobe za koje pišete materijal.

Naprimjer, nikad ne koristite slike koje su namijenjene dječijem uzrastu kada pišete za odrasle.

39. Uvijek birajte slike koje su jasne, lako razumljive i dobro pojašnjavaju tekst uz koji se nalaze.

Pazite da su fotografije jasne i da na njima nema previše stvari koje će odvratiti pažnju.

Primjer:

Damir se igra sa psom.

Ovo nije jasna slika dječaka koji se igra sa psom, jer ima previše drugih elemenata koji mogu zbuniti učenika.

Ovo je jasna slika dječaka koji se igra sa psom.

40. Koristite istu sliku da objasnite istu stvar u cijelom dokumentu.

41. Postoji puno načina za korištenje slika.

Naprimjer, možete staviti 1 ili 2 ilustracije pokraj odlomka da objasnite o čemu tekst govori.

Kako pokazati ljudima da je dokument lako razumljiv

42. Stavite simbol za lako razumljive materijale na naslovnicu lako razumljivog dokumenta.

To će pomoći ljudima da vide da je taj dokument lako razumljiv. Postoji evropski logo za lako razumljive materijale koji možete koristiti. On izgleda ovako

Možete preuzeti ovaj logo na www.inclusion-europe.org/etr

Standardi za videoinformacije

Opšti savjeti

1. Video mora biti jednostavan.

Mora se baviti objašnjavanjem teških ideja.

2. Nemojte govoriti prebrzo.

Osobe koje koriste materijal moraju imati dovoljno vremena da razumiju što im govorite.

3. Izbjegavajte usporene ili ubrzane pokrete.

Glas u pozadini

Glas u pozadini je kada neko govori, ali ne možete vidjeti tu osobu jer pokazuje nešto drugo u videu.

4. Glas u pozadini treba biti polagan i vrlo jasan.

5. Glas u pozadini treba govoriti samo o stvarima koje ljudi mogu vidjeti na ekranu.

6. Ako koristite glas u pozadini, može pomoći da prvo predstavite osobu prije nego on ili ona počne govoriti u pozadini.

Ekran

7. Ekran ne bi trebao biti presvijetao ili pretaman.

8. Video i zvuk moraju biti jasni i visoke kvalitete.

9. Da bi video radio na kompjuteru, opcija za zvuk i prikaz preko cijelog ekrana mora se lako naći.

Film

10. Držite se stvarnosti što je više moguće.

11. Video koji predstavlja neke informacije ne bi trebao biti predugačak.

Ne više od 20 ili 30 minuta.

Ako imate puno različitih informacija, razmislite o tome da napravite 2 različita filma.

12. Kada promijenite mjesto snimanja, objasnite da je to novo mjesto da ljudi ne budu zbunjeni.

Radije u videu pokažite da osoba ide s jednog mjesta na drugo iz nekog razloga, nego da se odjednom pojavi negdje drugo bez objašnjenja.

Titlovi

Ponekad video ima tekst na dnu ekrana – titlove.

Titlovi mogu biti zbunjujući za osobe s intelektualnim teškoćama.

Ali oni mogu biti korisni za osobe koje su gluhe ili imaju teškoća sa sluhom, ili kada osoba koja govori u videu ima jak naglasak ili poteškoće s govorom.

Ako odlučite staviti titlove u video, poštujujte sljedeće standarde:

13. Titlovi trebaju biti napisani prema standardima za pisane informacije. Trebaju biti lako razumljivi.

Naprimjer, koristite veća slova nego inače u titlovima. Provjerite da ih se može čitati i na manjem ekranu.

14. Gledatelji trebaju imati dovoljno vremena da pročitaju titlove.

Titlovi bi trebali biti na ekranu duže vremena.

Problem je jer govorimo brže nego što čitamo.

Zato može biti izazovno ostaviti titlove dovoljno dugo na ekranu da ih ljudi stignu pročitati.

To posebno vrijedi za osobe s intelektualnim teškoćama koje ponekad čitaju sporije.
Zato kada snimate video, pazite da ljudi ne govore prebrzo.

15. Mora postojati jasan kontrast između titlova i pozadine.

To može biti teško jer se pozadina videa mijenja.
Jedan način je da imate tamnu crtu na dnu na kojoj se pojavljuju titlovi.
Ali ta treba biti prozirna da se film i dalje može pratiti.

16. Titlovi bi trebali biti na istom mjestu na ekranu u cijelom videu.

Ako je moguće, trebali bi biti na dnu ekrana.
Ako nema dovoljno kontrasta između pozadine i titlova, promijenite boju slova, ne položaj.

17. Trebalo bi ostaviti opciju da gledatelj može sakriti titlove kada god želi.

Trebale bi postojati jasne upute kako to učiniti.

18. Kako bi govor u videu bio još jasniji, može se napraviti dokument sa cjelokupnim tekstom.

Na ovaj način ljudi ga mogu isprintati i čitati prije ili poslije gledanja videa.

Zvučni opis

Neki filmovi imaju glas koji objašnjava što se događa u filmu.

To znači da osobe koje su slijepe mogu razumjeti što se događa kada nema dijaloga.

Na taj način video je dostupan i osobama koje su slijepe.

To se zove zvučni opis.

Zvučni opis može zbuniti osobe koje nisu slijepe.

Gledatelji videa trebaju imati mogućnost da isključe zvučni opis bilo kada.
Trebale bi postojati jasne upute kako to učiniti.

Za osobe koje su slijepe i imaju intelektualne teškoće pazite da zvučni opis koristi lako razumljive riječi.

Lista pitanja za provjeru ispravnosti pisanog dokumenta po ETR standardima

4

Osoba s intelektualnom teškoćom treba provjeriti razumljivost teksta.

NE: Je li razumljivo?

DA: O čemu govori ovaj dokument? Možeš li prepričati o čemu je ovdje riječ?

1. Je li ostavljeno dovoljno prostora za ilustracije (najmanje 8 cm)?
2. Da li su fotografije dovoljno velike i dobrog kvaliteta?
3. Jesu li fotografije poredane tako da je lako vidjeti kojem dijelu teksta pripadaju?
4. Odražavaju li slike ono što tekst govori?
5. Hoće li fotografije izgledati dobro u crno-bijeloj varijanti ukoliko je dokument fotokopiran?
6. Da li je odabran font koji se lako čita, veličine najmanje 14pt?
Može li se tekst učiniti velikim 16pt?
7. Je li tekst podijeljen na manje dijelove pomoću tačaka i podnaslova?
8. Je li napravljen razmak između redova teksta?
9. Jesu li podaci napisani ukratko, rečenicama koje su lake za čitanje?
Postoje li "teške" riječi, žargonske riječi, kratice ili simboli u tekstu?
10. Je li odabrana odgovarajuća veličina i format za dokument?
11. Je li papir previše reflektirajući ili pretanak?
12. Izgledaju li stranice skučene i pretrpane?
Možda bi raspored mogao biti pojednostavljen.

Peti dio Vodiča čine nastavne jedinice koje su prilagođene primjenom EtoR standarda. Nastavne jedinice su preuzete iz nekoliko različitih nastavnih predmeta, iz različitih razreda i iz nastavnih planova i programa osnovne i srednjih škola. Nastavne jedinice koje su prilagođene uzete su iz sljedećih nastavnih predmeta: Bosanski jezik i književnost / Hrvatski jezik i književnost / Srpski jezik i književnost, Moja okolina, Priroda, Biologija, Matematika, Psihologija, Hemija, stručni predmeti medicinske struke Geografija, Lovstvo i Engleski jezik. Lekcije su prilagodili nastavnici, članovi Radne grupe, i roditelji uz podršku Udruženja i mladih s Down sindromom te time doprinijeli izradi ovog vodiča.

Radi lakšeg korištenja Vodiča navodeni su naslovi i redni brojevi lekcija:

Bosanski jezik i književnost / Hrvatski jezik i književnost / Srpski jezik i književnost

1. Učimo slovo D
2. Crna ovčica
3. Vrana i vrč s vodom
4. Zar vam nisam rekao
5. Šarko
6. Dječak Aron
7. Majčin dar

Moja okolina

8. Čula osjetila
9. Lična higijena
10. Ptice

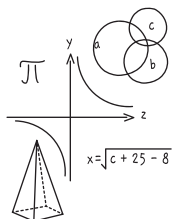
Priroda

11. Dijelovi biljke
12. Građa i uloga cvijeta i cvata
13. Kretanje životinja

Biologija

14. Građa i uloga lista
15. Biljna ćelija-građa i dioba
16. Životinjska ćelija građa, funkcija i ćelijska dioba
17. Životne sredine
18. Anatomija, fiziologija i higijena čovjeka
19. Osnovi citologije i molekularne biologije

Matematika

20. Međusobni odnos tačke i prave
21. Skupovi
22. Koordinatni sistem u ravni
23. Linearne jednačine -osnovni pojmovi
24. Djeljivost u skupu $\mathbb{N}_0$
25. Pravougli koordinatni sistem
26. Linearne jednačine s jednom nepoznatom
27. Površina pravougaonika
28. Jednačina prave koja prolazi kroz dvije zadane tačke
29. Aritmetički niz

Psihologija

30. Pažnja
31. Socijalne grupe
32. Emocije
33. Ličnost
34. Osnovne metode u psihologiji

Hemija

35. Ugljikov atom
36. Monosaharidi
37. Pojam molekule
38. Fizičke i hemijske promjene
39. Periodni sistem elemenata
40. Energija - obnovljivi i neobnovljivi izvori

Stručni predmeti medicinske struke

- 41. Bacillus anthracis
- 42. Kontracepcija
- 43. Način širenja tumora i dijagnostika
- 44. Nenarkotički analgetici
- 45. Sifilis

Geografija

- 46. Zemlja

Lovstvo

- 47. Bolesti divljači

Engleski jezik

- 48. My family
- 49. Food
- 50. Animals
- 51. My day
- 52. No limits

Prilagođene nastavne jedinice predstavljaju ilustraciju kako se lekcije pišu jednostavnim i razumljivim jezikom. U tom procesu primjenjeni su svi koraci navedeni u grafikonu (pogledaj str. 10). Lekcije su pojednostavljene i ilustrovane sa što manje skraćivanja sadržaja, obzirom da nisu namijenjene konkretnom učeniku. Stoga, nijedna od njih ne može biti primijenjena sa svim učenicima koji imaju npr. intelektualne teškoće. Vodilo se računa o primjeni što većeg broja standarda, posebno o ilustraciji, veličini i fontu slova, objašnjenju teških i složenih riječi, o izgledu lekcije, dužini rečenice i tome slično. Nastavne jedinice su prilagođene i pristupačne za primjenu, ali je neophodno uraditi potrebnu razumnu prilagodbu za konkretnog učenika u skladu sa njegovim predznanjem, bogatstvom fonda riječi, nivoom čitalačkih vještina i slično, te na osnovu toga odrediti informacije koje će mu biti predstavljene – upravo onako kako je dato u primjeru, ili više ili manje informacija o temi. Tom prilikom je važno primijeniti što više predstavljenih standarda.

Uz naglasak da su prilagodbe u konačnici individualne i rade se u skladu s kapacitetima učenika, nadamo se da će Vodič služiti nastavnicima kao dobar temelj za izradu prilagođenih nastavnih jedinica.

Barbarić, A. ed. (2010). Smjernice za građu laganu za čitanje.
Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, www.hkdruštvo.hr

Information for all: European standards for making information easy to read and understand, <https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read/>

How To Make Information Accessible: A guide to producing easy read document, <https://www.changepeople.org/getmedia/923a6399-c13f-418c-bb29-051413f7e3a3/How-to-make-info-accessible-guide-2016-Final>

http://www.myright.ba/uimages/U444A537_Pojednostavljeno20predstavljanje20Indikatora20za20pracenje20inkluzivnog20obrazovanja_2021.pdf

Izvori fotografija i ilustracija:

<https://www.freepik.com/>

<https://www.shutterstock.com/>

<https://depositphotos.com/>

<https://en.wikipedia.org/>

<https://creativecommons.org/>

